

Kleine Rietganzen benutten tijdens het najaar in Friesland geoogste maïsakkers als nieuwe voedselbron

Harvey van Diek

Fred Cottaar

Zuidwest-Friesland vormt een belangrijk doortrek- en overwinteringsgebied voor de op Spitsbergen broedende Kleine Rietganzen *Anser brachyrhynchus* (Madsen *et al.* 1999). Het aantal vaste pleisterplaatsen is er beperkt (Koffijberg *et al.* 1997) en nieuwe gebieden worden maar heel schoorvoetend in gebruik genomen. De soort wordt sinds 1991 intensief gevolgd in het kader van onderzoek door het *National Environmental Research Institute* in Denemarken (J. Madsen), waarbij onder andere wordt gelet op het aandeel eerstejaars vogels, de familiestatus van geringde individuen en de verplaatsingen van geringde ganzen. Voedselkeuze werd tot voor kort niet in het onderzoek betrokken. Vrijwel zonder uitzondering foerageerden de Friese Kleine Rietganzen tot dusverre op gras (Koffijberg *et al.* 1997, Cottaar 2004, Voslamber *et al.* 2004). Die voorkeur is niet verwonderlijk, aangezien Zuidwest-Friesland een traditioneel graslandgebied is en akkerbouwgewassen er grotendeels ontbreken. In respons op de toenemende omzetting van grasland naar maïs hebben de ganzen echter recent aarzelend een trend inge-

zet om ook geoogste maïsakkers te gaan benutten (Cottaar 2004, Cottaar 2008). In het najaar van 2008 werden voor het eerst grote concentraties Kleine Rietganzen op maïs waargenomen. Deze bijdrage beschrijft deze opvallende verandering in het foerageergedrag.

Foeragerende Kleine Rietganzen op maïsstoppel werden gezien in oktober-november 2008. Niet alle geoogste maïsakkers werden door de ganzen bezocht. Percelen met een korte stoppel en veel omgewoelde modder waren weinig in trek. Veel maïsakkers leverden echter meer op. Het waren dan ook niet alleen de oogstresten (kolven, loof en maïskorrels) waar de Kleine Rietganzen op foerageerden, maar ook het 'verse' gras en de nodige kruidensoorten (waaronder muur *Stellaria sp.*) die na de oogst tevoorschijn kwamen. De geoogste akkers werden meestal gedurende een periode van 7-10 dagen benut en vervolgens weer verlaten, waarschijnlijk vanwege uitputting van de voedselbronnen. Bij verstoring vlogen de ganzen naar omliggende graspercelen om later, als door een magneet aangetrokken, weer terug te

keren op de geoogste maïsakker. Omdat maïsakkers in het verspreidingsgebied onregelmatig werden geoogst konden de Kleine Rietganzen gedurende de maanden oktober en november geregeld dit soort akkers bezoeken. Na de oogstperiode werd in december weer vrijwel uitsluitend op gras gevoederd.

Gedragswaarnemingen aan de foeragerende groepen in maïsakkers lieten zien dat de vogels zich vrij snel door een geoogst perceel heen verplaatsten. Soms leek het er op dat ze 'zoekend' over het perceel heen liepen, waarbij vooral werd gezocht naar maïsresten (kolven). Als eenmaal een maïskolf, of deel ervan, was gevonden werd deze door de hele familie benut. De gent stond soms opvallend op de uitkijk om eventuele andere opdringerige families te verjagen. De jonge vogels keken het foerageren op maïs duidelijk van hun ouders af.

Het aandeel eerstejaars in de groepen op maïsakkers bleek veel hoger dan het gemiddelde van de hele populatie in Zuidwest-Friesland. Tussen 25 oktober en 10 november, de periode waarin vrijwel dagelijks gegevens werden verzameld, konden zeven groepen van op geoogste maïsakkers foeragerende Kleine Rietganzen goed en vrijwel in zijn geheel worden bekeken op het aandeel eerstejaars ganzen. Het ging daarbij om groepen van 86-450 ganzen, met een jongenpercentage tussen de 21.9 en 36.8% (gemiddeld 26.9%, totaal 1496 vogels gecontroleerd). Ter vergelijking: het gemiddelde aandeel eerstejaars in heel Zuidwest-Friesland in deze periode bedroeg 11.7% (17 126 vogels gecontroleerd). Ook in een directe vergelijking waren de maïspercelen duidelijk in trek bij de succesvolle families. Driemaal konden zowel jongenpercentages worden bepaald op een geoogste maïsakker (24.2%, 27.7% en 22.9% eerstejaars) als op een ernaast gelegen grasperceel (respectievelijk 6.5%, 10.9% en 6.1% eerstejaars). Dit maakt eens te meer duidelijk dat bij het vaststellen van het aandeel eerste-

jaars in groepen ganzen (en zwanen) het van groot belang is rekening te houden met het foerageerhabitat van de gecontroleerde groep.

Naast Kleine Rietganzen werden in bovengenoemde periode op de geoogste maïsakkers ook andere ganzensoorten aangetroffen: Grauwe Gans *Anser anser* (honderden), Kolgans *Anser albifrons* (honderden), Toendrarietgans *Anser serrirostris* (tientallen, vooral families), Grote Canadese Gans *Branta canadensis* (tientallen) en Nijlgans *Alopochen aegyptiaca* (tientallen). Ook Wilde Eend *Anas platyrhynchos*, Roek *Corvus frugilegus*, Kauw *Corvus monedula* en Holenduif *Columba oenas* maakten gebruik van deze voedselbron.

Het is opvallend dat het zo lang heeft geduurd voordat de Kleine Rietganzen in Zuidwest-Friesland geoogste maïspercelen als voedselbron hebben ontdekt. Op de eerste pleisterplaatsen tijdens de najaarstrek in Noorwegen wordt vrijwel zonder uitzondering gevoederd op pas geoogste graanakkers, waar met name verspilld graan wordt gegeten (Ingunn Tombre). Ook in Denemarken is graanstoppel in het najaar de belangrijkste voedselbron, incidenteel ook aardappelresten (Madsen *et al.* 1999, Madsen 2001). Pas later in de winter wordt in Denemarken de overstap gemaakt naar wintergraan. Ook op de Belgische pleisterplaatsen worden groepen Kleine Rietganzen in oktober-december geregeld op akkers aangetroffen, met name op aardappelresten, maïsstoppel en wintergraan (Courstens *et al.* 2005). In Nederland heeft de Kleine Rietgans traditioneel een grote voorkeur voor grasland. Dat de vogels nu maïsstoppel als voedselbron hebben 'ontdekt' zal vermoedelijk samenhangen met de toenemende teelt van dit gewas. In 1987 werden in de zeven gemeenten in Zuidwest-Friesland nog maar 440 ha snijmaïs verbouwd; in 2003 was dit al opgelopen tot 3514 ha (gegevens landbouwtelling, Centraal Bureau voor de Statistiek). Courstens *et al.* (2005) melden eveneens dat, gelijk de Nederlandse situatie, het aantal hectares maïs in de Oostkustpolders van België de laatste jaren toeneemt. Ganzen blijken dus goed in staat nieuwe voedselbronnen te exploiteren, zoals ook recent werd waargenomen bij Grauwe Ganzen in Zuid-Zweden (overstap op bietenresten, die in Nederland al veel langer werden benut, Leif Nilsson) en Brandganzen *Branta leucopsis* in Nederland (benutting van bieten- en aardappelresten, Ouweneel 1999). Uit het feit dat op maïsstoppel meer succesvolle families werden gezien valt bovendien op te maken dat het foerageren op zo'n nieuwe voedselbron geen toeval is, maar dat er een duidelijk voorkeur naar uitgaat. Doordat een perceel met maïsstoppel maar gedurende een korte periode van ruim een week wordt benut blijft gras echter wel de belangrijkste voedselbron voor de Kleine Rietganzen in Zuidwest-Friesland en kan verdere omzetting van gras in maïs of andere gewassen op termijn dus wel de foerageermogelijkheden op grotere schaal gaan beperken.

Fred Cortaar

Gedragswaarnemingen lieten zien dat de vogels een perceel gericht op maïskolven afzochten, die vervolgens door de hele familie werden benut. Observations showed that families of Pinkfeet were searching harvested fields deliberately for spilled maize cobs.

DANKWOORD

Jesper Madsen en Ingunn Tombre worden bedankt voor de aanvullende gegevens uit respectievelijk Denemarken en Noorwegen. Kees Koffijberg voorzag een eerdere versie van deze bijdrage van commentaar.

LITERATUUR

- Cottaar F. 2004. Observations on Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus* in south-western Friesland, the Netherlands, autumn 2003. Report for National Environmental Research Institute, Denmark. Haarlem.
- Cottaar F. 2008. Observations on Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus* in south-western Friesland, the Netherlands, autumn 2007. Report for National Environmental Research Institute, Denmark. Haarlem.
- Courtens W, S. Vantieghem & E. Kuijken 2005. De Oostkustpolders, een gedekte tafel voor overwinterende ganzen? *Natuur.oriolus* 71:122-130.
- Koffijberg K., B. Voslamber & E. van Winden 1997. Ganzen en zwanen in Nederland: overzicht van pleisterplaatsen in de periode 1985-94. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.
- Madsen J. 2001. Can geese adjust their clocks? Effects of diurnal regulation of Goose shooting. *Wildlife Biology* 7:213-222.
- Madsen J., E. Kuijken, P. Meire, F. Cottaar, T. Haitjema, P.I. Nicolaisen, T. Bønes & F. Mehlum 1999. Pink-footed Goose *Anser brachyrhynchus*. In: J. Madsen, G. Cracknell & T. Fox (red.), *Goose Populations of the Western Palearctic*, pp. 82-93. Wetlands International, Wageningen, / National Environmental Research Institute, Rønde.
- Ouweneel G.L. 1999. Opportunisme van ganzen bij keuze voedselterreinen. *Vogeljaar* 47: 253-256.
- Voslamber B., E. van Winden & K. Koffijberg 2004. Atlas van ganzen, zwanen en smienten in Nederland. SOVON-onderzoeksrapport 2004/08. SOVON Vogelonderzoek Nederland, Beek-Ubbergen.

Fred Cottaar, Lutulistraat 42, 2037 CB Haarlem; fred.cottaar@tiscali.nl

Pink-footed Geese *Anser brachyrhynchus* exploit maize as a new food resource in the Netherlands

During autumn migration nearly the entire Svalbard breeding population of Pink-footed Geese stays in Southwest Friesland, the Netherlands, where they use a limited number of traditional staging sites in farmland. So far, the geese almost exclusively fed on improved pastures. However, recently a tendency to exploit harvested fields of maize has developed, following a general expansion of maize fields in the region (from 440 to 3513 ha between 1987-2003 in the study area). In October-November 2008, for the first time large concentrations of Pink-footed Geese were observed to feed on maize stubble. The geese clearly preferred fields with large amounts of spilled maize (cobs) or fields where grass and herbs like *Stellaria sp.* had emerged after the harvest. Most fields were exploited for 7-10 days and then abandoned. As harvest was spread over several weeks, the geese were able to feed on maize stubble for a prolonged period. From December onwards, after harvest was completed, the geese entirely switched to feeding on grassland.

The geese quickly searched newly harvested fields for (parts of) maize cobs. Often, complete families were seen

to feed on the same cob(s) and competition between families was observed at the best spots. In flocks of geese feeding on maize the percentage of first-year birds was clearly higher (21.9-36.8%, mean 26.9%, N = 1496) than that in the whole study area (11.7%, N = 17,126) at the same time, and this difference was confirmed in a direct comparison in three flocks that were spread over maize fields and adjacent grassland.

Although feeding on arable crops is a rather new phenomenon for Pink-footed Geese in the Netherlands, Pinkfeet have been reported to exploit arable fields, notably cereal stubble and autumn-sown cereals in Norway and Denmark. Also at the winter staging sites in Belgium, feeding on autumn-sown cereals and maize stubble has been observed recently. These observations show that despite their traditional use of staging areas and food resources, geese are very well able to react to new developments like expansion of new crops. However, as maize is harvested in a limited period in autumn and fields seem to be attractive for only 7-10 days thereafter, grassland will probably remain the most important food resource.